

Opinnäytetyö (AMK)

Journalismi

Turun AMK

2015

Siiri Arffman

SPIIKKAAMINEN JA SEN VAIKEUS

– Mistä hyvä spiikki muodostuu?



TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Siiri Arffman

SPIIKKAAMINEN JA SEN VAIKEUS – MISTÄ HYVÄ SPIIKKI MUODOSTUU?

Opinnäytetyöni käsittelee spiikkaamista. Spiikkaamisella tarkoitetaan tässä työssä radio- ja tv-juttujen spiikkaamista, mutta spiikkaamisella voidaan tarkoittaa myös juontamista. TV- ja radiojuttujen spiikkaaminen eroaa hieman juontamisesta.

Pääpaino tässä opinnäytetyössä on juttujen spiikkaaminen, mutta myös juontospiikkejä sivutaan. Opinnäytetyöni pyrkii selventämään, miten ääntään voi käyttää hyödyksi spiikkiä tehdessä ja mitkä asiat olisi hyvä ottaa huomioon spiikatessa ja ennen spiikkaamista. Tutkimuskysymyksenäni oli myös selvittää, mistä hyvä spiikki muodostuu. Samoja vinkkejä voi käyttää myös juontoja suunniteltaessa ja toteuttaessa.

Sisällöllisesti spiikkaamisessa tärkeintä on selkeys, varsinkin jos kyseessä ovat radioon tulevat spiikit. Radiossa kuuntelija on ainoastaan oman korvan varassa, joten selkeillä spiikeillä varmistetaan viestin perillemeno. Televisiossa spiikit rakentuvat kokonaisuudeksi kuvien kanssa. Varsinkin uutisissa tärkeää on myös selkeä lauserakenne ja yksinkertaistettu sanoma. Spiikkejä tehdessä tärkeää on taas muistaa oman kehon rentous ja hengittäminen. Jännityksen kuuluu äänestä.

Opinnäytetyöni tuoteosan muodostaa seitsemänosainen radiojuttusarja Yle Turun Radioon nimeltä Maailman paras puhelin. Juttusarja esitettiin kanavalla syksyllä 2014. Juttusarjassa spiikeillä oli suuri osuus.

Tämä opinnäytetyö toimii myös reflektiona opinnäytetyön tuoteosalle ja muistilistana seuraavilla tuleville spiikkaajille. Opinnäytetyön aineistot on muodostettu alan oppikirjoista, ammattilaishaastatteluista ja omista havainnoista.

ASIASANAT:

Media, joukkoviestimet, radio, televisio, puhetekniikka, juonto, juontaminen, spiikki, spiikkaaminen

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Journalism

Spring 2015 | 29

Samuel Raunio

Siiri Arffman

THE DIFFICULTY OF VOICEOVER - HOW TO DO IT PROPERLY?

This thesis is about voiceovers. In this thesis voiceovers mean speaking which is done in TV and radioshow by the narrator. In Finnish the term voiceover can also refer to TV or radio hosting. Hosting a TV or radio show has some differences with voiceovers.

The main point in this thesis is about doing voiceovers for TV and radio stories, but also TV and radio hosting is sided a bit. My thesis aims to clarify how one's voice can be used for one's advantage when doing the voiceover. It also tries to find out what things should be considered before one starts to record voiceovers. My main question was to make clear of which elements a good voiceover is formed. The same advice can be used when one is planning a TV or radio performance as a journalist.

The main thing about voiceovers is a clear voice, especially with those voiceovers which are meant only for radio purpose. The radio serves more ear than eye, so the message said in radio should be understood when first said. The TV on the other hand has always the picture with it. Simplified phrase structure and message is very important when reading news. It is always good to remember to keep one's body relaxed when doing the voiceovers, because tension is heard can be heard in the voice.

My thesis's product part is a seven part long radioprogram named The world's best mobile phone. It was aired on Yle Turku on Autumn 2014. Voiceovers had a big role in each part of the program.

This thesis is also meant to function as a checklist for other students who are about to do voiceovers. It is also meant for self-reflection for my radioprogram. The material for this thesis is formed with interviews with professionals, my own observations and the learning material of the subject.

KEYWORDS:

Journalism, media, voiceover, speak, hosting, radio, television, tv

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 MIKÄ SE SPIIKKI OIKEIN ON?	7
2.1 Spiikki	7
2.2 Juonto	8
3 ÄÄNEN SYNTY	10
3.1 Ennen spiikkaamista	11
3.2 Spiikkaamisen aikana	13
4 MISTÄ HYVÄ SPIIKKI MUODOSTUU?	18
5 MAAILMAN PARAS PUHELIN: REFLEKTOINTIA JUTTUSARJASTA	22
5.1 Juttusarjan tekemisestä	23
5.2 Juttusarjan tekemisen ongelmat	24
6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	26
6.1 Spiikkaamisen kootut ohjeet	26
6.2 Lopuksi	28
LÄHTEET	30

LIITTEET

Liite 1. Maailman paras puhelin -juttusarjan osat

1 JOHDANTO

Tutkielmani otsikko *Spiikkaaminen ja sen vaikeus* tiivistää hyvin opinnäytetyöni aiheen. Tehdessäni juttusarjaa Yle Turulle radioon törmäsin spiikkaamisen vaikeuteen varsin moneen eri otteeseen. Yleisesti ottaen puhuminen on helppoa. Spiikkaaminen ei kuitenkaan ole samanlaista, kuin kaverille jutusteleminen. Siinä ikään kuin jutellaan itsekseen, vaikka samalla jutellaankin suurelle yleisölle. Normaalissa puhetilanteessa kuulija ja puhujat näkevät toisensa, jolloin henkilöiden nonverbaalit viestintäkeinot täydentävät viestiä. Spiikatessa kuulija ja puhuja taas eivät ole suorassa näköyhteydessä. Radion puhuja pystyy vaikuttamaan viestinsä perille menemiseen pelkästään äänensä avulla. Radiotyöntekijä on sen varassa, että kuuntelijat ymmärtävät puhujan tarkoituksen heti ensimmäisellä kerralla (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 87).

Tämä opinnäytetyö tarjoaa kaikille spiikkaamisesta kiinnostuneille selkeän paketin spiikkaamisesta. Tarkoituksena on löytää vastaus kysymykseen, mistä hyvä spiikki muodostuu, eli miltä hyvän spiikin tulisi kuulostaa ja minkälaisia asioita sen tulisi sisältää. Hyvässä spiikissä tärkeää on myös puheen sujuvuus ja sen selkeys, jonka vuoksi opinnäytetyössä on mukana myös käytännön vinkkejä äänenkäyttöön liittyen.

Opinnäytetyö myös määrittelee lyhyesti eri spiikkien erot. Näihin tärkeisiin spiikkaamisen osa-alueisiin kyllä viitataan useimmissa journalistissa teoksissa, mutta vain lyhyesti. Teokset eivät tarjoa kokonaisvaltaista ohjekirjaa aloittelevalle spiikkaajalle.

Esiteltynä vinkkejä pystyy kokeilemaan käytännössä kaikenlaiseen spiikkaamiseen. Parhaiten sisältöön viittaavat asiat toimivat kuitenkin toimitetussa radio- tai tv-jutussa kuin vapaassa radion tai television juontospiikissä.

Tutkimusaineistoni koostuu pääasiallisesti ammattilaishaastatteluista sekä kirja-että nettilähteistä. Haastattelin Yle Turun Radion juontajaa Jorma Tuomista, Yle Lounais-Suomen uutistenlukijaa Ari Wellingiä ja Yle Turun Radion tuottajaa Joona Haaralaa. Sekä Tuominen, Welling että Haarala tekevät myös toimittajan

töitä Yle Turussa. Haastattelut taltioitiin loppuvuodesta 2014, jonka jälkeen ne litteroitiin tietokoneelle.

Opinnäytetyöni tuoteosa eli seitsenosainen juttusarja *Maailman paras puhelin* esitettiin syksyllä 2014 Yle Turun Radiossa. Jokaisessa jaksossa käsiteltiin yksi Nokian matkapuhelin ja eriteltiin Nokian historian tärkeimpiä käännteitä. Juttusarjaa varten toteutettiin gallupeja, haastatteluja sekä tiedonhankintaa Nokiasta. Juttusarjassa oli kuultavissa myös Ylen arkistojen materiaalia Nokiasta. Eri materiaalit nivoutuivat yhteen toimittajan spiikeissä.

Opinnäytetyöni tuoteosa toimii myös reflektoinnin materiaalina. Havainnot ja kokemukset spiikkaamisesta perustuvat paljon omiin kokemuksiini opinnäytetyön tuoteosan tekemisestä.

2 MIKÄ SE SPIIKKI OIKEIN ON?

Monimediallisessa uutistoimituksessa sana spiikki on osa ammattislangia. Käytävillä voi kuulla, miten jonkun mielestä ”se sun tv-spiikki oli tosi hyvä” tai miten ”radiospiikissä voisit vähän hidastaa” ja niin edelleen. Tarkkakorvainen voi myös kuulla, miten editihuoneessa harmitellaan epäonnistunutta spiikkiä. Mutta vaikka juontospiikit ja juttuspiikit tuntuvat sekoittuvan keskenään ammattilaisten puheessa, on näiden kahden välillä havaittavissa pieniä eroavaisuuksia. Se ei ole suuri, mutta pienenkin eron määrittelemisen näiden kahden asian välille auttaa hahmottamaan paremmin spiikkaamisen vaatimuksia. Eli milloin puhe on juontamista ja mitkä asiat erottavat juontamisen ja spiikkaamisen toisistaan? Seuraavaksi avaan näitä käsitteitä lyhyesti.

2.1 Spiikki

Välispiikki, mainospiikki, juontospiikki – spieikeistä on moneksi. Mutta vaikka kaikki nämä sanat loppuvat samoin, on niillä eri merkityksiä. Välispiikillä tarkoitetaan usein esimerkiksi bändin keikallaan pitämää puhetta musiikkikappaleiden välissä, joka sisältää muun muassa esittelyn seuraavasta kappaleesta. Mainospiikki pyrkii herättämään kuuntelijan tai katsojan mielenkiinnon myytävää tuotetta kohtaan. Sen on oltava iskevä ja hauska, jotta se jää mieleen. Juontospiikillä on tavallaan sama tarkoitus kuin mainospiikillä, mutta se ei pyri myymään mitään, paitsi ehkä seuraavaksi alkavan ohjelman osaa tai soitettavaa musiikkikappaletta.

Suomessa spiikillä tarkoitetaan yleensä juontoa, joko televisiossa tai radiossa. Sana *speak* tulee englannin kielen sanasta, joka tarkoittaa puhetta (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 254). Tarkemmin ilmaistuna spiikki on käsikirjoitettua puhetta, joka juonnetaan eli spiikataan ääneen lukemalla paperista tai muista muistiinpanoista (Spiikki 2014). Käyttötavasta riippuen spiikki voi olla joko lyhyt tai pitkä. Esimerkiksi mainosvideoissa spiikit ovat usein lyhyitä, mutta radion

juttusarjoissa pidempi spiikki voi olla tarpeen. Spiikkien äänittäminen on spiikkaamista.

Englanniksi spiikki on nimeltään voiceover. Englanninkielisen määritelmän mukaan voiceover on yhden tai useamman henkilön nauhoitettu tai esitetty viesti, jossa äänen lähdettä ei nähdä. Toisin sanoen esimerkiksi dokumenttiohjelman kertojan tai elokuvan trailerin spiikki on nimeltään voiceover. Saman määritelmän mukaan myös radiojuontaja tekee voiceoverin, kun hän juontaa ohjelmaa. (Alburger 2010, 2).

Käytännössä spiikin voi siis ajatella olevan äänitettyä ja siten kaikenpuolin hiottua puheääntä, jota käytetään jutuissa sitomaan juttujen eri elementtejä yhteen.

2.2 Juonto

Kuten luvussa 2.1 todettiin, ajatellaan sanojen juonto ja spiikki tarkoittavan samoja asioita (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 254). Kirjassa *Radiotyön perusteet – johdatus suoran lähetyksen tekemiseen* (Anttikoski ym. 1989, 48) kuvailaan juontamista seuraavanlaisesti:

Juonto eli spiikki on tavallisesti tiiviinpuoleinen siirtymärepliikki. Sen sisältö auttaa kuulijaa asennoitumaan tulossa olevaan. Jos juontajalla on samassa ohjelmassa tai tilanteessa muita tehtäviä, esimerkiksi haastattelu-osuuksia, kuvailevaa selostusta tai keskustelua toisen juontajan kanssa, esitystapa muuntuu tilannetta myötäillen. Hyvä juontaja on luonteva, varma ja sujuva. (Anttikoski ym. 1986, 48).

Toisin sanoen juonto on enemmänkin yleisnimitys sille, mitä radion tai television juontaja tekee: hän esittelee seuraavat musiikkikappaleet, ohjelmat ja niin edelleen. Hän voi juontaa käsinkirjoitetuilla spiikeillä. Juontaminen ja spiikkaaminen eroavat toisistaan kuitenkin siten, että juontaminen on luontevampaa, varmempaa ja sujuvampaa sekä ennen kaikkea vapaampaa kuin juttuspiikkien spiikkaaminen. Elina Saksalan mukaan (Saksala 2012, 12) myös juhlan tai muun tilaisuuden vetäjä voi olla juontaja ja siten käyttää työssään spiikkejä.

Englannin kielellä eroavaisuudet juontamisen ja spiikkaamisen välillä tulevat melko hyvin eroteltua. Kun englanniksi spiikki on nimeltään voiceover, kääntyy juontaminen puolestaan muotoihin hosting tai leading. Nämä kaksi sanaa kuvailevat paremmin juontamista, kuin Suomen kielen vastine: Englannin kielellä radion tai television juontaja ikään kuin ohjaa tai johtaa ohjelman kulkua eteenpäin.

Juontamisessa ja spiikkaamisessa on myös se ero, että juontaminen tapahtuu useimmiten suorassa lähetyksessä tai suoraa lähetystä varten, toisin kuin spiikkaaminen. Spiikkaaminen tehdään useimmiten nimenomaan äänitysstudioissa, jossa valmista tuotosta voidaan vielä hioa äänittämisenkin jälkeen. Juontamista pystyy harvoin enää muuttamaan juontamisen jälkeen. Juontospiikki kuljettaa ohjelmaa eteenpäin suorana.

3 ÄÄNEN SYNTY

Ennen kuin aloittaa spiikkaamisen, olisi hyvä tietää mistä spiikkaajan ääni lähtee. Ääntä on helpompi hallita, kun pystyy paikantamaan sen alkulähteen.

Ääni syntyy yksinkertaisimmillaan siten, että jokin kappale värähtelee tai tärisee. Esimerkiksi katuporan tärinä vasten asfalttia synnyttää tärinää, mikä puolestaan synnyttää ääntä. Yksinkertaisimmillaan ääntä syntyy silloin, kun metalliesinettä napauttaa ja se jää värisemään. Tarkemmin äänen synnyn aiheuttaa äänilähteen värähtelemisen synnyttämät ilmamolekyylit. Esineen värähtely aiheuttaa ilmamolekyylien tihentymiä ja harventumia, eli ääniaaltoja. Nämä ääniaallot etenevät, kun molekyylit pääsevät etenemään ja tönimään toisiaan. (Äänipää. 2014.)

Puheääni syntyy myös yllä mainitulla tavalla. Kun ihminen huutaa, hän synnyttää ilmapaineen värähtelyä ja ääniaaltoja ilmapinnan työntyessä äänihuulten kautta ulos. (Saksala 2012, 194.) Sisäänhengitetty ilma värähtää ulos hengitettäessä äänihuulia. Kun tämä värinä muokkautuu ymmärrettävään muotoon suun, kielen ja huulien liikkeiden seurauksena, syntyy puhetta. (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 165.)

Jokaisella ihmisellä on oma, persoonallinen äänensä. Tähän vaikuttavat muun muassa fysiologiset tekijät, kuten keuhkot, suu ja koko keho. Myös henkilön persoonalla on vaikutusta siihen, miltä henkilön ääni kuulostaa. Hyvinvoiva ja rento keho tuottaa yleensä luonnollista ääntä. (Saksala 2012, 194–195.) Luonnollinen, pehmeä ääni kuvaillaan usein myös kaikkein mieluisimmaksi ääneksi. Sointuvuus ja varmuus sekä lämpimyys kuvataan myös Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan viestintätieteiden laitoksen puheviestinnän professorin Maarit Valon tutkimuksessa (1994) osaksi hyvää ääntä. Miellyttävä ääni ei saisi olla nariseva, kireä, mumiseva, kova tai käheä. (Valo 1994, 117).

Joskus äänen muutoksen kireämmäksi tai rennoksi voi havaita itsekkin. Jännittävässä tilanteissa voi tuntua siltä, että hapenottokyky häiriintyy ja äänestä tulee ohuempi. Tällöin kireään, mumisevaan tai kähisevään ääneen voi yrittää vaikut-

taa muutamalla yksinkertaisella ääniharjoittelulla tai vaikka vain yrittämällä rentouttaa itseään. Yle Turun toimittaja Ari Welling rentouttaa kehonsa varsinkin ennen aamun uutislähetystyiä.

Erinäisillä ääniharjoituksilla huollan ääntäni. Joku Ylen kielenhuoltaja on suositellut tätä legendaarista jygy-jygy-jygy-jygy:ä, se nostaa kurkunpäätä. Enemmän teen kuitenkin rentoutusta. Niin kun taputtelen itseäni ja menen koukkuun, kykkyy ja kumarrun. Oikeastaan mä teen noita vaan silloin kun olen aamulähetyksessä, aamu-uutisissa. Aamulla ääni ei ole aina avautunut. (Welling, Ari, haastateltu 22.12.2014.)¹

Ääntä voi rentoutumisen lisäksi avata myös jumppaamalla kieltä ja huulia. Yle Turun Radion juontaja Jorma Tuominen saattaa ennen lähetystä päristellä huuliaan ja puhua kovaäänisesti (Tuominen, Jorma, haastateltu 22.12.2014).² Paras tapa puhua kehittyy oman luontaisen puherytmin pohjalta (Anttikoski ym. 1986, 61).

Hallitsemalla omaa hapenottokykyään ja kehonsa lihaksia pystyy siis varmistamaan sen, että ulostuotettu ääni on hyvälaatuista ja että se kestää pitkänkin spiikin tuottamisen. Ääntään voi harjoitella vaikkapa hengittämällä oikein syvään niin, että hengittää palleen kautta. Tällöin ulostuleva ääni on voimakkaampaa ja kuulostaa paremmalta.

3.1 Ennen spiikkaamista

Kaikkein tärkeintä hyvän äänen tuottamisessa on oikeanlainen hengitystekniikka. Kuten edellisessä luvussa mainittiin, hengityksen pitäisi tulla palleahengityksenä, eikä pintahengityksenä tai läähätyksenä. Stressitilat tai muut jännittävät tilanteet aiheuttavat kuitenkin useimmiten sen, että ihminen joutuu ikään kuin pinnistelemaan pystyäkseen tuottamaan ääntä, jolloin ääni kuulostaa vaimealta ja vaivalloiselta. (Saksala 2012, 196.)

¹ Jatkossa (Welling, 2014).

² Jatkossa (Tuominen, 2014).

Palleahengityksessä hengitetään sisään luonnollisesti pallean kautta, ja rinta-kehä laajenee sivuille sekä eteenpäin. Keuhkot täyttyvät kunnolla ilmasta. Uloshengityksessä rentoutetaan sisäänhengitysilihakset. Ennen uutta sisäänhengitystä on hyvä pitää pieni tauko, joka rentouttaa kehoa entisestään. Samankaltaista palleahengitystä harjoitellaan myös Pilates-tunneilla sekä joillakin joogatunneilla. (emt.)

Ennen varsinaista äänittämistä tai puhumista on hyvä tarkistaa myös paikka, jossa ääntä aikoo tuottaa. Jos ympäristö on liian meluinen, voi tuotettu ääni olla liian kova ja aiheuttaa esimerkiksi äänen väsymistä tai käheytymistä. Samoja oireita voivat aiheuttaa myös liian kuiva tai kylmä huoneilma. Liiallinen savuisuus tai hapettomuus huoneessa eivät nekään tee hyvää äänelle. (emt.) Muita hyviä spiikkaamispaikkoja voivat olla myös esimerkiksi auditoriot. Niissä akustiikka on usein toimiva. Tämä ei kuitenkaan päde kaikissa auditorioissa: hyvän akustiikan pystyy tarkistamaan äänittämällä hetken aikaa omaa puhettaan auditoriossa ja toistamalla sen heti esimerkiksi korvakuulokkeiden kautta. Tällöin pystyy paremmin havaitsemaan sen, kaikuuko ääni tai kuulostaako tausta muutoin liian häiritsevältä.

Studiospiikkaamisessa vaikeuksia voivat tuottaa ympärillä hurisevat ylimääräiset koneet tai muut tekniset laitteet, kuten puhelimet. Kännyköistä saattaa lähteä häiritsevä signaali, joka kuuluu ainakin valmiissa äänitetyssä versiossa. Studiot ovat kuitenkin hyvin äänieristettyjä, jolloin niihin ei kantaudu liikaa ulkopuolisia häiritseviä ääniä. Studiossa myös akustiikka on luotu hyvin toimivaksi. Käytännössä toimittaja joutuu hyvässä äänityspaikassa kiinnittämään huomiota ainoastaan käytettävään mikrofoniin ja oman kehonsa rentoutumiseen. Oman kehon rentoutumista käsitteleviä vinkkejä löytyy myös edellisestä luvusta. (emt.)

Yleensä ennen spiikkaamista tai juontamista suositellaan myös veden juontia. Se kosteuttaa äänihuulia ja estää sen, että ääni ei pääse kuivumaan. Elina Saksala suosittelee kirjassaan (2012, 196) juomaan vettä runsaasti vähintään noin varttitunti ennen lähetyksen alkamista, jotta vesi pääsee imeytymään kunnolla limakalvoille. Yleisradion toimittaja Turukka Huhtala (2014) puolestaan kir-

joittaa omassa blogissaan *Kuvauspäivä*, että vesi ei saa olla liian kylmää tai vastaavasti liian kuumaa.

Juon aina lasikaupalla vettä spiiikatessa. Tykkään että kurkku on kostea ja kimmoisa. Aikaisemmin täytin pullon jääkylmällä raikastavalla vedellä, mutta äänenkäytön kouluttajien mukaan paras vesi kurkulle on kädenlämpöistä. Kylmä kangistaa. Jos kurkussa on limaa, ei kannata rykiä kurkkua väkisin auki. Ääni menee rosolle. Vettä suuhun ja hissukseen kevyttä kröhinää jos ei lima meinaa irrota. (Huhtala 2014.)

Myös Turcka Huhtala neuvoo spiiikkaajaa avaamaan kehoaan ennen spiiikkaamista. Huhtala (2014) kirjoittaa, että hän itse esimerkiksi pyörittelee lantiotaan sekä käsiään ja pyrkii saamaan rintakotelon auki. Saksala (2012, 196) on kirjassaan samaa mieltä kehon avaamisesta. Hän mainitsee, että esimerkiksi niskan tai hartioiden jäykkyyttilat saattavat vaikuttaa äänen tuottamiseen. Ennen spiiikkaamista olisikin hyvä venytellä hartioita ja niskoja kevyesti. Oma rentoutumiskeino löytyy kuitenkin vain kokeilemalla. Jollekin kumaraan meneminen ja venyttely toimivat, toisille taas eivät.

Kehon jäykkyytiloihin voi auttaa säännöllinen liikunta. Tärkeää on myös hyvä ryhti. Hyvää ryhtiä pystyy harjoittelemaan esimerkiksi joogan tai pilateksen avulla. Saksala kertoo kirjassaan, että ääntä pystyy tuottamaan paremmin seisaaltaan kuin istualtaan, sillä seisominen tuo dynaamisuutta. Seistessä pystyy Saksalan mukaan myös leikkimään etäisyyksillä mikrofonin kanssa. (Saksala 2012, 197.)

3.2 Spiikkaamisen aikana

Spiikkaamisen aikana on tärkeää muistaa pitää leuka ylhäällä, jotta äänentuottaminen helpottuisi. Turcka Huhtala (2014) neuvoo blogissaan, että paperia, johon spiiikit on kirjoitettu, tulisi pitää vielä hieman korkeammalla kuin silmien tasolla. Tällöin ääni pääsee kulkemaan vielä paremmin. Hyvä spiiikki ei kuitenkaan saa kuulostaa paperinmakuiselta, vaikka spiiikkejä lukisin suoraan paperista. Spiikkaajan täytyy pystyä elävöittämään tarinaa siten, että puhe kuulostaa

enemmän kertomiselta kuin lukemiselta. Tällöin kuulijan mielenkiinto säilyy paremmin yllä. (Huhtala 2014.)

Yle Turun juontaja ja toimittaja Jorma Tuominen ei itse kirjoita juontojaan suoraan paperille.

Käytän pieniä muistiinpanoja. Joskus jotain hyviä aasinsiltoja voin raapustaa ylös. Juonnon pitää kuulostaa luontevalta, ja minulle paperista lukeminen ei sovi. Mutta meillä on täällä kyllä toimittajia, jotka lukevat suoraan paperista, eikä se kuulosta siltikään paperinmakuiselta. (Tuominen, 2014.)

Aina juontaja tai spiikkaaja ei tarvitse spiikkejään valmiiksi kirjoitettuina. Hyvää puhetta tulee kuin itsekseen, jos jutut tai asiat ovat toimittajalle tuttuja. Tällöin puhe saattaa jopa kuulostaa enemmän kertomiselta kuin puhumiselta.

Siitähän tässä on kyse - kerrot tärkeän asiasi katsojalle. Kuvittele eteesi henkilö, kenelle asiasi kerrot. Itse mietin muutaman henkilön joukkoa, joka seisoo viiden metrin päässä minusta. Äänen täytyy kantaa viiden metrin päähän selkeänä. (Huhtala, 2014).

Jos spiikit kirjoittaa valmiiksi, pitäisi tekstiin myös tehdä muistiinpanoja, jotta kaikki intonaatio- ja rytmimerkinnät tulisivat mukaan myös itse spiikkeihin (Huhtala, 2014). Kaikki eivät kuitenkaan tee tällaisia merkintöjä. Tärkeintä spiikkien lukemissa on se, että löytää itselleen hyvän tavan lukea kirjoitettuja spiikkejä luontevasti.

Yle Turun toimittaja Ari Welling lukee paljon Lounais-Suomen uutisia ja tekee myös paljon tv-juttuja. Hyviä ja huonoja spiikkejä kuulee aina silloin tällöin.

Olen puuttunut joidenkin spiikkeihin. Yleiset virheet ovat sellaisia että painotetaan sanoja hassusti ja äännetään sanoja väärin. Puheessahan tauko ei tule samalla tavalla kuin esimerkiksi pilkku, tauko ei siis tule siihen pilkun kohdalle (Welling, 2014).

Turkka Huhtalan (2014) mukaan myös hymyily saa kuulua äänessä. Muutkin tunnetilat ovat sallittuja. Tunnetiloja voi lisätä spiikkeihin eläytymällä tekstiin, eli

vaikka vilkuilemalla olan yli, jos teksti on jännä. Lukuja lukiessa voi laskea sormiaan samaan aikaan. Jos teksti kaipaa vihaisuutta, voi samalla puida nyrkkiä ja vaikka kuvitella puivansa sitä jollekulle tietylle henkilölle. (Huhtala 2014.) Vaikka äänen eri nyanssit saavat kuulua valmiissa spiikissä, tulisi spiikkejä tehdessä ottaa aina huomioon se, kenelle spiikkejä tehdään ja minkälaiseen ohjelmaan. Hymyily tai vihaisuus eivät välttämättä sovi kaikille radiokanaville tai tv-ohjelmiin. Esimerkiksi uutisissa on hyvin tärkeää kuulostaa neutraalilta. Maarit Valon (1994) mukaan ääniltä kuitenkin kaivataan usein myös vaihtelevuutta. Ääni saa kuulostaa eläväiseltä, ja hyvä ääni saa ”liikkua puheen mukana”. (Valo 1994, 118-119.)

Huhtala (2014) sivuaa blogitekstissään myös puheen retorisia keinoja. Tottunut, vapautunut puhuja pystyy käyttämään näitä tehokkaasti hyödykseen erilaisissa tilanteissa. Retorisia keinoja ovat muun muassa tauotus, painotusaste sekä puhenopeuden ja sävelkulun vaihtelut. Nämä asiat antavat puheelle ilmeen ja välittävät asian ohessa myös puhujan tunteita. (Anttikoski ym. 1986, 61.)

Tehdessäni spiikkejä juttusarjaani *Maailman paras puhelin* huomasin itsekin käyttäväni paljon erilaisia retorisia keinoja, kuten tauotusta ja puhenopeuden vaihteluja. Viimeksi mainittu oli kohdallani erityisen haastavaa, sillä olen tottunut nopeaan puheeseen ja puhunkin useimpien ihmisten mielestä aivan liian nopeasti. Joskus tahallinen puuehidastaminen tuntuu itsestäni teennäiseltä. Mutta vaikka hidas puhuminen saattaa puhujasta tuntua oudolta, voi se kuuntelijalle olla hyödyllistä. Hidas puhuminen on hyväksi esimerkiksi silloin, kun kuuntelija tekee muistiinpanoja tai kun puhuja kertoo tietoa vaikkapa jostakin oudosta asiasta. Yleinen ohjenuora on, että mitä oudompi asia, sitä rauhallisemmin se olisi kerrottava. Ripeää ja sujuvaa puhetta kuulee yleensä uutistenlukijoiden puheesta ja ohjelmatietojen esittelyissä. Ripeyttä ei kuitenkaan pidä sekoittaa nopeaan puhetyyliin: uutisissa jos missä on tärkeää, että katsoja tai kuuliija ymmärtää puhutun viestin. (Anttikoski ym. 1986, 62.)

Lause- ja sanapainotuksilla saa puheeseen erilaisia sävyjä. Suomen kielessä painotus on aina sanan alussa, ensimmäisellä tavulla (Mikkola ym. 2005, 86). Lausepainotuksia muuttamalla syntyvät nämä erilaiset sävyt. Esimerkkinä voi-

daan käyttää vaikkapa sanaa koira. Kun sanan ensimmäistä tavua painottaa normaalilla tavalla (**koi**-ra), tuntuu sana neutraalilta ja toteavalta. Mutta jos sanasta painottaa sen loppuosaa (koi-**ra**), tuntuu sana heti painokkaammalta ja merkityksellisemmältä. Sanan loppuun voi myös lisätä intonaatiota, joka saattaa lisätä puheeseen innostuneisuutta. Kaiken kaikkiaan hyvän puhujan voidaan sanoa olevan näyttelijän kaltainen. Liian kirjallista kieltä on kuitenkin vaikea muuttaa puhutun kielen kaltaiseksi ja luontevaksi edes retoristen keinojen avulla. (Anttikoski ym. 1986, 62.)

Hyvään puheeseen kuuluu myös vieraskielisten henkilö- ja paikannimien sekä vierassanojen oikeaoppinen lausuminen. Yle Turun toimittajan Ari Wellingin mukaan tärkeää nimien lausumisessa on painottaa henkilön sukunimeä etunimen sijaan. Etunimeä voi painottaa silloin, jos samassa uutisessa tai jutussa esiintyy kaksi saman sukunimen omaavaa henkilöä. (Welling 2014.) Vieraskielisten sanojen lausumisessa on tärkeää, että probleemasta ja ongelmasta puhuttaessa niissä on kuultavissa pehmeä b ja g kovan p:n ja k:n sijaan. Liiallisista äänne- ja ääntämisvirheistä ei kuitenkaan pitäisi varoitella pahemmin, elleivät ne estä sanoman välittymistä. Jos kuuntelijan huomio kiinnittyy sisällön sijaan puhujan ääntämiseen, olisi puhujan syytä harkita ääntämyksen selkeyttämistä. (Anttikoski ym. 1986, 62.)

Ääntä voi toki myös käsitellä vielä äänittämisen jälkeen. Tietyillä äänen editointiohjelmilla pystyy ääntä esimerkiksi madaltamaan tai muuttamaan kimeämmäksi, ns. orava-ääneksi. Näitä editointikeinoja käytetään kuitenkin harvoin journalistissa jutuissa. Äänen madaltamista voidaan käyttää silloin, kun puhuja halua pysyä syystä tai toisesta tuntemattomana. Suurimmaksi osaksi äänittämisen jälkeen voidaan spiikeistä poistaa ylimääräisiä henkäyksiä tai takelteluita. Myös taustalta kuuluvia napsahduksia tai kolinoita on mahdollista madaltaa. Yle Turun toimittajat Joonas Haarala (Joonas Haarala, haastateltu 22.12.2014)³, Ari Welling (Welling 2014) ja Jorma Tuominen (Tuominen 2014) käyttävät useimmin näitä viimeksi mainittuja keinoja. Haaralan, Wellingin ja Tuomisen mielestä

³ Jatkoissa (Haarala, 2014).

parasta on kuitenkin, että huonosti mennyt spiikki otetaan uusiksi. Siinä säästää aikaa.

4 MISTÄ HYVÄ SPIIKKI MUODOSTUU?

Kuten luvuissa kaksi ja kolme on sanottu, on spiikkejä olemassa erilaisia ja eri tarkoituksia varten. Spiikkejä tehdään radio- ja tv-uutisia varten rytmittämään juttua ja viemään lähetystä eteenpäin, mutta niitä tehdään myös juontoja varten. Juttujen spiikit ovat käsikirjoitetumpia kuin juontojen spiikit. Juonnoissa juontaja voi aina tuoda omaa persoonaansa esiin ja muokata spiikkejä hetken huumassa tilanteeseen tai aiheeseen sopivammaksi (poikkeuksena tietysti uutisjuonnot, jotka ovat käsikirjoitettuja, mutta joita lukiessa juontajan persoonan on oltava neutraalimpi). Mutta miten käsikirjoittaa hyvä spiikki? Tähän ei ole olemassa yhtä selkeää vastausta, sillä käsikirjoituksen tyyppi riippuu aina siitä, mitä lähde-tään käsikirjoittamaan. Radio- tai tv-jutun käsikirjoitus voi olla vapaampi ja siinä voi käyttää luovuutta. Jutuissa tärkeää on se, että kuulija tai katsoja koukute-taan ohjelman loppuun saakka. Omasta kokemuksestani voi sanoa, että radio-jutuissa tällaisina hyvinä koukuina toimivat esimerkiksi ääniefektit tai muut yl-lättävät ja odottamattomat äänen muutokset. Myös nauru voi toimia hyvänä he-rättäjänä. Kuulijan kiinnostuksen ylläpitämisen vuoksi on myös tärkeää, että spiikki on eläväistä. Vinkkejä eläväiseen spiikkiääneen löytyy luvusta kolme.

Seuraavaksi luetellaan muutamia asioita, jotka olisi hyvä ottaa huomioon spiik-kien käsikirjoitusvaiheessa.

Yksinkertaiset lauseet. Kuullun puheen kannalta on tärkeää, että viesti menee perille ensimmäisellä kerralla. Siksi spiikkien lauseiden olisi suositeltavaa olla yksinkertaisia ja selkeitä. Liian monien määreiden esiintyminen spiikissä voi vain hämmentää kuulijaa. Erilaisten adjektiivien ja adverbien suuri lukumäärä voi saada aikaan monimutkaisia lauseita, ja siten kuormittaa kuulijan muistia. Turhaa on myös yrittää mahduttaa yhteen lauseeseen liikaa informaatiota. Hyvä keino selkeyttää lausetta on laittaa piste siihen, mihin ensin on ajatellut laitta-vansa pilkun. Hyvä nyrkkisääntö on kertoa yksi asia yhdessä lauseessa siten, että pääajatus on päälauseessa ja tarkentava ajatus sivulauseessa. *Radiotyön perusteet* –kirjan (Kujala, Lahti & Tamminen 1998) mukaan tärkeää olisi myös käyttää aktiivimuotoa aina, kun se on luonnollista. Passiivimuoto saattaa tuntua

puisevalta, jos tekijä tunnetaan. Ymmärrettävissä lauseissa käytetään myös paljon oikeisiin persoonamuotoihin taivutettuja verbejä. (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 51.)

Sanojen merkitys ja luvut. Kuullussa puheessa olisi tärkeää suomentaa vierasperäiset sanat ja myös uudissanat, joita kaikki eivät ymmärrä. Tällainen vierasperäinen uudissana on esimerkiksi selfie eli omakuva. Toki tätä samaa neuvoa voi ja kannattaa käyttää myös tekstin yhteydessä, ainakin niin, että vierasperäinen sana selitetään auki suomeksi. Spiikeissä kannattaa välttää myös turhien abstraktien sanojen käyttöä, sillä konkreettiset sanat välittävät tietoa täsmällisemmin. (emt.) Omien havaintojen perusteella selkeyttämistä voi käyttää myös lukujen yhteydessä. Jo nyt uutislähetyksissä ja teksteissä voidaan pyöristää lukuja niin, että ne olisivat ymmärrettävämpiä. Esimerkiksi yrityksen hyvästä tuloksesta kerrotaan mieluummin muodossa ”yli 32 miljardia euroa” kuin muodossa ”32 385 miljoonaa euroa”.

Spiikin tarkoitus on olla journalistinen tuotos joka aika usein kokoaa faktat yhteen, ja jos ajattelee juttua, niin se on niin kuin yksinkertaistettu tai kansanomaistettu muoto asioista. Spiikissä on tarkoituksena tehdä asioista ymmärrettäviä. Jos ne sisältävät numeroita, niin ne ovat helposti havainnollistettavia. (Welling 2014.)

Retoriset keinot käyttöön. Klassisia retorisia keinoja ovat muun muassa toistaminen ja kertaaminen. Niillä pyritään vaikuttamaan vastaanottajan tunteisiin ja muokkaaman vastaanottajaa myötämieliseksi esittäjän ajatuksille. (Mikkola ym. 2005, 50.) Spiikeissä käytettäviä hyviä retorisia keinoja ovat toistaminen ja kertaaminen, tosin esimerkiksi uutisissa näillä retorisisilla keinoilla ei pyritä ensisijaisesti vaikuttamaan, vaan helpottamaan uutisten ymmärtämistä ja niiden mieleenpainumista. Uutisissa siis joku asia voidaan toistaa, mutta eri sanoilla. Toistettavia asioita voivat olla esimerkiksi tapahtumapaikka, nimet, numerot, tapahtuman syyt sekä tapahtuman seuraukset. Nämä asiat on hyvä kertoa siksi, että monet kuulijat havahtuvat kuuntelemaan uutista vasta parin ensimmäisen lauseen jälkeen. (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 51.) Suomalaisen puhekouluttajan, kirjailijan ja teologian tohtorin Juhana Torkin mukaan retorisia keinoja ei pitäisi käyttää kuitenkaan liiaksi, sillä retoristen keinojen liian suuri käyttäminen voi saada puheen kuulostamaan teennäiseltä ja opetellulta. Retoristen keinojen

tuntemisen sijaan tulisi olla tietoisempi mitä puhuu ja minkälaiselle yleisölle. (Torkki 2006, 62.)

Muista oikea aikamuoto. Radion vahvuus on juuri siinä, että se pystyy kertomaan heti, mitä on juuri tapahtunut, tapahtumassa tai tapahtumaisillaan. Sen takia onkin hyvä käyttää preesensia aina, kun se on mahdollista ja asianmukaista. Muut aikamuodot eivät siis tietenkään ole kiellettyjä. Imperfektiä pitääkin käyttää menneestä puhuttaessa, toki silloin täytyy muistaa mainita myös ajan kohta. Päivä olisi myös hyvä jakaa osiin: pelkkä ”tänään” ei välttämättä kerro niin paljon kuin ”tänään aamupäivällä” ja niin edelleen. (Emt. 1998, 52.)

Lainauksista ja lausunnon lähteistä. Uutisissa on tärkeää, että suorien lainauksien tai lausuntoja antaneiden henkilöiden henkilöllisyys selviää kuulijalle ennen, kuin suora lainaus tai lausunto ajetaan ulos. Lainauksia saa ja pitääkin käyttää, mutta vasta selventävän alkuspiikin jälkeen, jossa selviää, kuka puhuu, miksi ja missä yhteydessä. Kuulijalle täytyy pystyä selventämään, kenen mielipiteestä on kysymys. (emt.) Mutta vaikka uutisissa ja ajankohtaisohjelmissä on pyrittävä selkeään ilmaisuun, voidaan vapaammissa radiojutuissa leikitellä suorilla lainauksilla ja lausunnoilla hieman eri tavalla. Ne voivat tuoda juttuun jännitystä ja mielenkiintoa sekä viedä juttua tarinallisesti paremmin eteenpäin. Silti suoran lainauksen henkilöllisyys on annettava kuulijan tietoisuuteen. Esimerkiksi juttusarjassani *Maailman paras puhelin* käytin monesti suoria sitaatteja, ennen kuin paljastin puhujan henkilöllisyyden.

Henkilöiden nimistä ja lyhenteistä. Henkilöistä on aina mainittava heidän etu- ja sukunimensä. Myös virka-asema tai ammatti on kerrottava ennen nimeä, esimerkiksi ”Suomen Lähikaupan toimitusjohtaja Ralf Holmlund” ja niin edelleen. Vain erityisen tunnetun henkilön kohdalla etunimen voi jättää mainitsematta, esimerkiksi presidenttien kohdalla riittävät vain pelkät sukunimet. Radiouutisissa ja jutussa on myös tärkeää toistaa haastateltavan nimeä tarpeeksi usein. Vain televisiouutisissa nimen voi jättää sanomatta, sillä yleensä tv-kuvan alaruutuun ilmestyy tieto kuvassa esiintyvistä henkilöistä. Lyhenteitä voi ja kannat-

taa käyttää, jos ne ovat tunnettuja. Tällaisia tunnettuja lyhenteitä ovat esimerkiksi Nato, YK ja EU. (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 52.)

Radiouutisista lyhyesti. Lähetysvirtaradiossa uutisille on varattu vain tietty, lyhyt aika. Ilmaisun on siis oltava erittäin tiivistä. Tiukimmillaan lyhyt uutislähetysaika tarkoittaa sitä, että uutisista pystytään kertomaan nopeasti vain keskeisimmät uutisotsikot. Usein tällaisissa tilanteissa toki kerrotaan vielä, milloin uutiset toistuvat tai milloin ja missä asiasta kerrotaan tarkemmin. (Kujala, Lahti & Tammi, 1998, 50.) Tästä esimerkkinä ovat esimerkiksi Nelosen tv-uutiset, jotka ovat kirjoittaessa lyhyitä Helsingin Sanomien toimittamia sähköitä. Uutisten lopussa kerrotaan seuraavan lähetyksen ajankohta, ja että lisää voi lukea Helsingin Sanomien nettisivuilta. Kuten edellisessä luvussakin sanottiin, spiikkien tulisi olla lyhyitä ja selkeitä. Uutissähkeissä näiden spiikkien tulisi olla vielä entistäkin lyhyempiä ja selkeitä, yksinkertaisia ja suoraviivaisia. Lauserakenteen olisi hyvä mukailla puhutun kielen rakennetta. Ensimmäisessä lauseessa tulee ensisijaisesti vastata kysymykseen kuka ja mitä. Seuraavassa lauseessa ovat vuorossa missä ja milloin. Vasta näiden jälkeen kerrotaan miten ja miksi. Jos jotain tapahtumaa seurataan useassa peräkkäisessä uutislähetyksessä, täytyy uutinen aloittaa aina tuoreimmasta käänteestä. Vasta tämän jälkeen voidaan selventää, mistä on kyse. (emt.) Tätä mallia on hyödynnetty esimerkiksi onnettomuusutisoinneissa.

5 MAAILMAN PARAS PUHELIN: REFLEKTOINTIA JUTTUSARJASTA

Kun aloitin opinnäytetyön pohtimisen alkuvuodesta 2014, oli minulle selvää, että halusin tehdä jonkun tuotteen. Itsestäänselvää oli myös se, että tulisin tekemään radioon liittyvän tuotteen. Rakastuin radioon opiskeluni puolivälissä, kun ryhdyimme opiskelemaan suoran radiolähteyksen tekemistä Turun ammattikorkeakoulun Radio Tutkan avulla keväällä 2013. Eritoten se kiehtoo radiossa, miten radio pystyy luomaan kuvia kuulijan mieleen. Kuulija pystyy pelkän radioäänen perusteella kuvittelemaan tilanteita ja ihmisiä eri tavalla kuin televisiossa. Pidän myös siitä, miten paljon äänenpainotukset ja sanavalinnat antavat ilmettä radiojuttuun.

Olen itse kärsinyt paljon puhevioista, erityisesti r-viasta, jonka vuoksi koen varsinkin julkisesti puhumisen erittäin haasteellisena. Radiota tehdessä on kuitenkin tärkeää, että kuulija ymmärtää puhetta ja saa selvän sanomasta. R-vika itsenään ei välttämättä ole paha asia, mutta kuten aikaisemmissa luvuissa kerrotaan, voi liian erikoinen puhetapa kiinnittää kuulijan huomion väärällä tavalla. Jos r-vika vie kuuntelijan huomion sanoman sijaan, ei radion tehtävä täyty. Joskus myös saatan nielaista lauseiden viimeiset kirjaimet, sillä en pysty lausumaan niitä tarpeeksi selkeästi. Varsinkin innostuessani unohdan myös puhua tarpeeksi hitaasti. Nämä vaikeudet ovat kuitenkin tulleet ilmi vain silloin, kun olen puhunut kirjakieltä. Esimerkiksi puhuminen savonmurteella ei aiheuta yllämainittuja ongelmia.

Vietin kaksitoista viikkoa eli kaksi harjoitteluani Yle Turun toimituksessa. Tein suurimmaksi osaksi radiojuttuja, mutta mukaan mahtui myös tv-juttujen tekemistä, kuvaamisineen ja spiikkaamisineen. Harjoitteluni loppupuolella Yle Turun Radion tuottaja Joonas Haarala otti puheeksi opinnäytetyön tekemisen. Hän esitti toivomuksensa Nokian matkapuhelimia käsittelevästä juttusarjasta. Aihe oli kuitenkin ajankohtainen: Nokian matkapuhelimet myytiin keväällä 2014 virallisesti Microsoftille.

5.1 Juttusarjan tekemisestä

Puhuessaan Nokian matkapuhelimia käsittelevästä juttusarjasta mainitsi Joonas Haarala maaliskuun 2014 Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen. Siinä oli ollut iso artikkeli liittyen Nokian matkapuhelimiin. Artikkelin oli eräänlainen historiikki Nokian entisen insinöörin Pekka Longan suulla. Artikkelin antoi hyvän lähtökohdan radiojutulle, sillä tekstissä eriteltiin muun muassa Nokian historian tärkeimpiä matkapuhelimia lyhyesti. Artikkelin avulla ryhdyin suunnittelemaan oman juttuni rakennetta. Päätin lähteä tarkastelemaan Nokian matkapuhelimia nimenomaan näiden niin sanotusti tärkeiden puhelinten kautta, kuten ensimmäisen WAP-puhelimen, kamerakännykän ja NMT-verkossa toimivan puhelimen kautta.

Seuraavaksi ryhdyin etsimään konkreettista tietoa itse matkapuhelimista ja varsinkin Nokian historiasta. Parhaan historialähteen tarjosivat dosentti Martti Häikiön teokset Nokian historiasta (Häikiö, 1998, 2001 ja 2009).

Juttusarjaani varten tarvitsin myös tarkat mallitiedot itse puhelimista. Tahdoin aloittaa juttusarjani aina kertomalla jonkun puhelimen tekniset ominaisuudet. Valikoin tiedoista mielestäni tärkeimmät kuten puhelimen painon, koon, muistin tilan ja jonkun tärkeän ominaisuuden, jonka vuoksi puhelin oli mullistava tai muistettava. Esimerkiksi WAP-puhelimessa mainitsin WAP-ominaisuuden ja niin edelleen. Kehityksen myötä myös puhelinten koko ja varsinkin paino muutuivat radikaalisti, ja tämän vuoksi nämä tiedot olivat mielestäni tärkeitä.

Ensimmäinen haastateltavani oli Nokian entinen insinööri Pekka Lonka. Lonka oli kokenut Nokian historian vaihteita lähituntumasta, ja pystyi siksi antamaan hyviä tietoja aiheesta. Ensimmäinen ajatukseni oli, että Lonka olisi pystynyt antamaan syvempiä tietoja esimerkiksi historian vaiheisiin liittyen ja vaikkapa joistakin matkapuhelimista. Saatua haastattelun Longalta koin kuitenkin, että juttusarjastani puuttui jokin elementti: siksi päätin haastattelun jälkeen suunnata vielä Salon torille ja kerätä gallupin puhelimista.

Kuten luvussa neljä puhutaan, kuulijan mielenkiinnon herättäminen on tärkeää. Aivan yhtä tärkeää on myös pitää kuulijan mielenkiinto yllä. Tätä mielenkiintoa

pidin yllä rakentamalla juttusarjaani äänimaailman Ylen ääniarkistojen avulla. Tällaisia ääniarkistomateriaaleja olivat muun muassa Ylen vanhojen uutislähe-tyksien äänimaailman tuominen juttusarjaan. Käytin juttusarjassa myös muita ääniefektejä, kuten tietokoneen hurinaa ja niin edelleen. Nämä äänimaailmat herättivät kuulijan mielenkiinnon puheosuuksien välillä.

5.2 Juttusarjan tekemisen ongelmat

Kun juttusarjani ei toteutunutkaan ensimmäisen suunnitelman mukaan, jossa puhujina olisivat pelkästään kokijat, jouduin ottamaan mukaan omia spiikkejäni. Omat spiikkini sitoivat Nokian historian ja juttusarjassa puhuvien henkilöiden kommentit tiiviimmin yhteen, jolloin kokonaisuudesta tuli eheämpi. Mutta koska olin varsin kokematon spiikkaaja, jouduin harjoittelemaan spiikkaamista todella paljon. Kirjoitin itselleni muistilaput, joita yritin opetella ulkoa. Vaikeinta oli saada puhe kuulostamaan siltä kuin sitä ei luettaisi paperista. Kuten Turkka Huhtala vinkkaa blogissaan *Kuvauspäivä* (2014), olisi minun täytynyt pitää päätäni enemmän pystyssä ja muistaa juoda enemmän vettä. Tämä olisi saattanut hel-pottaa myös kirjainten lausumista. Kuten luvussa kaksi ja kolme todetaan, än-kyttäminen ei kuulosta hyvältä radiossa. Änkyttäminen vie kuulijan huomion pois itse asiasta.

Loppujen lopuksi tein spiikkejä uudestaan noin kymmenen kertaa. Keskustel-lessani Yle Turun Radion tuottaja Joonas Haaralan kanssa kävi ilmi, että välillä kuulostin spiikatessani aivan liian iloiselta ja toisinaan taas aivan liian totiselta. Liian iloinen spiikki ei sopinut Yle Turun Radion kanavaprofiiliin, ja liian totinen spiikki taas saattaisi turruttaa kuulijan. Minulle myös sanottiin, että olisi hassua, jos näin nuori nainen spiikkaisi kovin vakavissaan. Alussa myös painotin sanoja väärin: Haarala antoi vinkin, että sanoja tulisi painottaa niiden ensimmäisessä tavussa. Hän myös kuuli puheessani intonaatiota. Tässä kohtaa siis Turkka Huhtalan (2014) vinkit eläytymiseen, jotka esitetään luvussa kolme, eivät päde. Paremmat vinkit hyvään spiikkaamiseen antaa sen sijaan Juhani Torkki kirjas-

saan *Puhevalta* (Torkki 2006, 62), kun hän kehottaa puheen pitäjää keskittymään yleisöön, eikä tekstiin.

Loppua kohden kaikenlainen stressi vaikutti terveyteeni. Juttusarjan deadline lähestyi, enkä vieläkään ollut saanut tehtyä kunnollisia spiikkejä. Tulin kipeäksi, ja tämä on kuultavissa joissakin kohdissa juttusarjani viimeisissä osissa. Menetin ääneni muutaman kerran kurkkukivun takia. Minulla oli vaikeuksia palauttaa sitä takaisin, ja jouduinkin spiikkaamaan viimeisiä spiikkejä ehkäpä vielä useammin kuin kymmenen kertaa. Flunssan vuoksi ääntä oli vaikeaa yrittää myös rentouttaa.

Juttusarja kuitenkin valmistui, ja sai ensiesityksensä 9. syyskuuta 2014 noin puolenpäivän aikaan. Seitsenosaisesta sarjasta viimeinen osa tuli ulos 21. lokakuuta 2014. Jokaisen jakson kesto vaihteli 5-7 minuutin välillä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Spiikkaaminen ei ole vaikeaa. Kukaan ei ole kuitenkaan spiikkaaja syntyessään. Puheäänemme kehittyy hitaasti mutta varmasti. Myöskään omaa ääntään ei pysty muuttamaan esimerkiksi matalammaksi tai korkeammaksi pysyvästi, vaikka korkeiden ja matalien äänien matkiminen onnistuu. Jokaisen ääni on ikään kuin sormenjälki ja sen kanssa on elettävä. Spiikkaaminen vaatii siis harjoitusta. Ei kannata lannistua pahimman epätoivon hetkellä, vaan nousta ylös ja jatkaa. Tärkeää on, että spiikkaamisessa ei yritä olla joka muu kuin on. Ei Antero Mertarantaakaan ole kuin vain yksi.

6.1 Spiikkaamisen kootut ohjeet

Vielä tiivistettynä: Tässä ovat spiikkaamisen kootut ohjeet, joiden avulla spiikkien tekemisen tulisi onnistua paremmin.

Rentoudu. Kuten muun muassa Saksala kertoo, hyvää ääntä ei saa ulos, ellei ole tarpeeksi rento. Jos jännittää, äänikin kuulostaa jännittyneeltä ja niin edelleen. Ennen spiikkaamista olisikin hyvä hoitaa kehon jännitystilat pois vaikkapa ravistelemalla, hyppimällä tai taputtelemalla itseään. Spiikatessa voi kuvitella puhuvansa myös jollekulle tavalliselle ihmiselle mikrofonin sijaan. (Saksala 2012, 192.)

Hanki hyvä mikrofoni. Hyvä spiikki ei vain synny siitä, että osaa puhua hyvin. Mikrofonin ja mikrofonitekniikka tekevät erittäin paljon. Kävin spiikkaamassa Turun ammattikorkeakoululla radiostudiossa. Koulumme radiostudiossa on käytössä headsetit, eli mikrofoni on kytkettynä kuulokkeisiin. Mikrofonin tulee suoraan suun eteen, ja nappaa siten kaikki mahdolliset köhinät ja hengenvedot. Myös k- ja s-kirjaimet saattavat tulla vahvistettuina. Tätä en ottanut huomioon omissa spiikeissani, minkä vuoksi tietyt konsonantit kuulostivat kovilta. Jälkikäteen ajateltuna mikrofonin olisi pitänyt olla kauempana. Oikeissa radiostudioissa mikrofoni onkin vähän kauempana juontajasta: Esimerkiksi Yle Turun mikrofonit

eivät ole headset-mallia. Yle Turun tuottaja Joonas Haaralan mukaan mikrofoni-tyyppiä valitessa tulisi ottaa huomioon myös oma puhetapa (Haarala 2014) Jotkut mikrofonit sopivat kovaa puhuvalle, kun taas toiset mikrofonit koventavat hiljaa puhuvan ääntä (Haarala 2014).

Tee taustatyösi. Ennakkohaastattele. Lue, opi ja käytä aikasi viisaasti. Joskus haastateltava ei anna sellaisia vastauksia kuin toivoisit. Tällöin on hyvä, jos sinulla on esimerkiksi varasuunnitelma tai varakysymyksiä taskussa. Haastattelutilanteessa kannattaa myös uskaltaa kysyä tarkentavia kysymyksiä kuten miksi, miten ja niin edelleen. Tiedonhankintaa ei kuitenkaan kannata tehdä liikaa. Josain vaiheessa on hyvä päättää, mikä on tarpeeksi jutun rakennetta ajatellen. Jos tietoa on liikaa, voi sen tiivistäminen muutamaan minuuttiin olla haastavaa.

Painota sanoja oikein. Muista, että suomen kielessä painotus on aina sanan alussa eikä lopussa. Jos sanoja painottaa väärin, voivat yhdyssanat kuulostaa hassuilta. Tärkeää painotuksen lisäksi on myös sanojen loppuun vieminen. Toisin sanoen, sanoja ei pitäisi nielaista. Liika kiirehtiminen saattaa joskus aiheuttaa sanojen nielaisemista. Liikaan kiirehtimiseen voi auttaa rauhoittavan hengittämisen opetteleminen. Joskus oikeaa nopeutta voi kehittää vaikkapa käsien liikkeillä. Itse olen havainnut, että sormien naputtaminen reiteen voi toimia rytmittäjänä. Lukemisessa kannattaa myös muistaa luontevuus. Luontevuudella tarkoitetaan enemmänkin sitä, ettei lukija yritä olla jotain muuta kuin on. Epäaitous kuuluu äänessä ja näkyy liikkeissä televisiossa. Luontevuudella voisi myös tarkoittaa sitä, että henkilö puhuu miellyttävästi ja selkeästi eikä sorru maneerien käyttöön (Welling 2014).

Vielä yksi asia. Tiedä, mitä olet tekemässä. Opinnäytetyötä tai mitään muutaakaan työtä ei kannata suunnitella löysin rantein tai nopeasti. Hyvä suunnitelma näkyy lopussa hyvänä toteutuksena. Mieti rakenteen lisäksi myös aikataulusi paremmin. Joskus jokin työ voi vaatia enemmän aikaa, mutta koskaan ei ole väärin kieltäytyä töistä. Tärkeysjärjestyksen hallinnointi on myös osa onnistunutta spiikkaamista.

6.2 Lopuksi

Spiikkejä on olemassa monenlaisia, ja yhtä oikeaa tapaa tehdä spiikkejä ei ole olemassa. Loppupeleissä jokainen tekee spiikit omalla tavallaan. Äänen huollon ja äänen syntyminen suhteen on kuitenkin tärkeää muistaa huoltaa omaa ääntään tarpeeksi ja harjoitella kehonsa rentouttamista. Sisällöllisesti tärkeää spiikkien tekemisessä on muistaa olla luonteva ja selkeä. Puhuttu asia ei saa olla vaikeasti ymmärrettävä. Sama pätee myös kirjoitettuun tekstiin. Kirjoitetun tekstin on hyvä aueta kertalukemalta, sillä harva jaksaa jäädä liikaa pohtimaan epäselvän lauseen tarkoitusta. Kuten luvussa neljä esitin, on spiikeissä myös tärkeää muistaa mainita henkilön nimi muutamia kertoja. Katsoja saattaa unohtaa puhuvan henkilön nimen ja siten puhujan asia voi jäädä ymmärtämättä.

Ääntään voi käyttää hyödyksi monella eri tavalla. Tärkeää on kuitenkin tietää, minkälaiselle kanavalle juttua tekee. Jotkut radiokanavat haluavat eläväisempää ja pirteämpää nuottia kuin toiset. Uutistekstissä liiallinen eläväisyys ei kuitenkaan ole suotavaa, vaan tärkeää on olla neutraali. Erilaisia tunnetiloja haettaessa voi käyttää hyödykseen myös elekieltä: äänitysstudiossa voi puida nyrkkiä, kuikuilla olan yli tai tehdä muuta sellaista, joka auttaisi tuomaan tunnetta puheeseen.

Ennen spiikkaamista olisi hyvä tarkista ainakin mikrofoni, äänityspaikka ja oman kehon rentous. Varsinkin viimeiseksi mainittu, eli oman kehon rentous, vaikuttaa hyvinkin paljon lopputulokseen. Jännittynyt ääni kuulostaa pinnistellyltä ja väkinäiseltä, kun taas rento ääni kuulostaa luontevalta. Itseään voi vaikka taputella selkään ja niskaan, jotta löytää hyvän ja rennon asennon. Ääntään kannattaa myös avata ennen spiikkaamista: toiset juovat paljon vettä ja puhuvat kovaan ääneen, kun taas toiset nousevat ääniskaalaa ylös ja alas. Hyvä tapa avata ääni löytyy vain kokeilemalla.

Loppupäätelmänä voisi sanoa, että hyvä spiikki muodostuu kolmesta eri asiasta: sisällöstä, äänestä ja esitystavasta. Sisällön avulla vaikeastakin viestistä voidaan muovata yksinkertainen ja helposti ymmärrettävä asia. Hyvän äänen

avulla taas asian pystyy esittämään vakuuttavasti ja siten, että kuulijan on miellyttävä kuunnella ääntä. Hyvä esitystapa taas takaa sen, että kuulijan mielenkiinto ei herpaannu ja että kuulija pystyy kuuntelemaan koko jutun alusta loppuun.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli haasteellista ja vaati paljon aikaa ja keskittymistä. Olen kuitenkin tyytyväinen, jos olen pystynyt luomaan pienen teoksen, joka esimerkiksi auttaa muita spiikkaamisen kanssa painiskelevia henkilöitä. Yritin koota muutamia sellaisia spiikkaamisen asioita, jotka tukisivat myös itseäni kun spiikkaan seuraavan kerran.

Toimittaja tarvitsee hyvää spiikkaustaitoa yhä useammin. Nykyinen suuntaus monimediaa ja verkkoa kohtaan on jo johtanut siihen, että videoita, podcasteja ja toimitettuja juttuja voi kuulla muuallakin kuin televisiossa ja radiossa. Tärkeintä toimittajan työssä on saada kuulija ymmärtämään sanoma. Puheella on tässä merkittävä osa, sillä kommunikaatiomme rakentuu paljon verbaalisen viestinnän varaan.

Joten ota mikrofoni käteen, äläkä pelkää. Sinua ei purra, kiusata tai vainota. Muista hengittää, niin spiikkisi onnistuu.

Aloita leipätekstin kirjoittaminen tästä Normaali-tyylillä. Ennen mallipohjan käytön aloittamista on hyvä tutustua Messissä olevaan mallipohjan käytön ohjeeseen, joka perehdyttää mallipohjassa olevien valmiiden tekstityylien käyttöön.

LÄHTEET

Alburger, J. 2010. The art of voice acting: The craft and business of performing for voiceovers. Taylor & Francis.

Anttikoski, M; Helenius, J; Korpinen, R; Penttinen, K; Röyskö, A. 1986. Radion ja television ohjelmityksen perusteet. Espoo: Weilin+Göös.

Haarala, Joonas. Toimittaja/ tuottaja, Yle Turku. Haastateltu 22.12.2014. Haastattelu kirjoittajan hallussa.

Huhtala, T. Kymmenen spiikkausvinkkiä. Kuvauspäivä, <http://www.kuvauspaiva.fi/2014/03/kymmenen-spiikkausvinkkia.html#more> [Viitattu 1.12.2014]

Häikiö, M. 2001. Nokia Oyj:n historia. Globalisaatio: Telekommunikaation maailmanvalloitus 1992-2000. Helsinki: Edita.

Häikiö, M. 2001. Nokia Oyj:n historia. Sturm und drang: Suurkaupoilla eurooppalaiseksi elektroniikkayritykseksi 1983-1991. Helsinki: Edita.

Häikiö, M. 1998. Alkuräjähdyks: Radiolinja ja Suomen GSM-matkapuhelintoiminta 1988-1998. Helsinki: Edita.

Korpinen, P. 2005. Äänen synty. Äänipää. http://www.aanipaa.tamk.fi/synty_1.htm [Viitattu 1.12.2014].

Kujala, T; Lahti, J; Tamminen, H. 1998. Radiotyön perusteet. Johdatus suoran lähetyksen tekemiseen. Tampere: Gaudeamus.

Mikkola, A-M; Koskela, L; Haapamäki-Niemi, H; Julin, A; Kauppinen, A; Nuolijärvi, P; Valkonen, K. 2005. Käsikirja. Äidinkieli ja kirjallisuus. Porvoo: WSOY.

Saksala, E. 2012. Ammattina juontaja. Keuruu: Like.

Spiikki.com. Etusivu. <http://www.spiikki.com/> [Viitattu 1.12.2014].

Torkki, J. 2006. Puhevalta: Kuinka kuulijat vakuutetaan. Keuruu: Otava.

Tuominen, Jorma. Toimittaja, Yle Turku. Haastateltu 22.12.2014. Haastattelu kirjoittajan hallussa.

Valo, Maarit. 1994. Käsitykset ja vaikutelmat äänestä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Welling, Ari. Toimittaja, Yle Turku. Haastateltu 22.12.2014. Haastattelu kirjoittajan hallussa.

Maailman paras puhelin

Maailman paras puhelin –juttusarjan osat.

1. osa. Maailman paras puhelin: Gorba. Kesto 5'58 min. Lähetysaika: 9.9.2014

Maailman ensimmäiset matkapuhelimet ilmestyivät noin kolmekymmentä vuotta sitten. Niiden ilmestymisen aikaan soittaminen oli sellaista ylellisyyttä, johon kaikilla ei ollut varaa. Painoakin niillä oli paljon: vuonna kahdeksänkymmentä kaksi julkaistu autoradiopuhelin Mobira Senator painoi akun kanssa jopa kymmenen kiloa. Maailman paras puhelin juttusarjan ensimmäisessä osassa tutustutaan niin kutsuttuun Gorba-puhelimeen, joka oli Nokian ensimmäinen matkapuhelin.

2. osa. Maailman paras puhelin: Nokia 1011. Kesto 6'05 min. Lähetysaika: 16.9.2014

Ensimmäinen GSM-puhelin maksoi ilmestymisensä aikoihin noin kahdeksan tuhatta markkaa. GSM-standardi yleistyi matkapuhelimissa yhdeksänkymmentäluvulla, ja auttoi matkapuhelinyhtiö Nokias kasvamaan. Mutta muistatko, milloin Nokia Tune alkoi valloittaa maailmaa? Maailman paras puhelin-juttusarjan toisessa osassa perehdytään Nokian puhelimen malliin nimeltä Nokia 1011.

3. osa. Maailman paras puhelin: Nokia Communicator 9000. Kesto 5'10 min. Lähetysaika: 23.9.2014

Yhdeksänkymmentäluvun älypuhelimet olivat ilmestyessään aikaansa edellä. Vuonna -96 julkaistu Nokia Communicator 9000-puhelimella pystyi lähettämään fakseja ja lukemaan sähköposteja soittamisen ja tekstiviestittelyn lisäksi. Harvalla ei ollutkaan mahdollisuutta päästä käsiksi kommunikaattori-puhelimeen sen kalliin hinnan vuoksi. Maailman paras puhelin –juttusarjan

kolmannessa osassa tutustutaan tähän puhelimeen, ja matkapuhelinyhtiö Nokian 90-luvun puolivälin vaiheisiin.

4. osa. Maailman paras puhelin: Nokia 7110. Kesto 5'31 min. Lähetysaika: 30.9.2014

Yhdeksänkymmentäluvun lopulla matkapuhelimilla sai jo yhteyden nettiin uudenlaisen WAP-selaimen avulla, joka on käytössä joissakin puhelimissa vielä tänäkin päivänä. Nokia 7110 oli ensimmäinen WAP-ominaisuutta käyttävä puhelin, joskaan se ei aina toiminut aivan moitteettomasti.

5. osa. Maailman paras puhelin: Nokia 7650. Kesto 5'44 min. Lähetysaika: 7.10.2014

Camera obscuralla eli kameralla on ikää jo reippaasti yli sata vuotta. 1880-luvun lopussa kameraan ei ollut kaikilla varaa, toisin kuin nyt, jolloin kamera kulkee jokaisella mukanaan taskussa. Kännykkäkamera ei ole kuitenkaan vanha juttu: ensimmäinen Nokian kännykkäkamera julkaistiin vasta noin kymmenen vuotta sitten. Maailman paras puhelin –juttusarjan viidennessä osassa tutustutaan puhelinmalliin nimeltä 7650.

6. osa. Maailman paras puhelin: N95. Kesto 5'00 min. Lähetysaika: 14.10.2014

Noin seitsemän vuotta sitten Steve Jobsin luotsaaman Applen ensimmäinen älypuhelin, iPhone, saapui markkinoille. Ensimmäinen iPhone ei kuitenkaan ollut aivan yhtä suosittu, kuin eräs Nokian puhelinmalli. Tätä Nokian puhelin-ta, Nokia N95:tä, kuvailtiin 2000-luvun parhaimmaksi älypuhelimeksi.

7. osa. Maailman paras puhelin: Nokia Lumia 800. Kesto 6'28 min. Lähetysaika 21.10.2014

Ensimmäinen todellinen Windows-puhelin. Näillä sanoilla kuvasi Nokian ensimmäinen ei-suomalainen toimitusjohtaja Stephen Elop noin kolme vuotta sitten Lontoossa esitellyttä Nokia Lumia 800-älypuhelin-ta.